

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ
И ДЕМОГРАФИЈУ
Број: 551-00-00240/2021-01
Датум: 25.05.2021. године
Булевар Михајла Пупина 2а
Београд

На основу чл. 28. и чл. 48. Закона о државној управи („Службени гласник РС“, бр. 79/2005, 101/2007, 95/2010, 99/2014, 47/2018 и 30/2018 – др. закон), министар за бригу о породици и демографију доноси

**ИНСТРУКЦИЈУ О НАЧИНУ РАДА ЦЕНТРА ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД – ОРГАНА
СТАРАТЕЉСТВА У ПОСТУПКУ ОДРЖАВАЊА ЛИЧНИХ ОДНОСА ДЕТЕТА СА
РОДИТЕЉЕМ И ДРУГИМ ЛИЦИМА СА КОЈИМА ГА ВЕЗУЈЕ ПОСЕБНА
БЛИСКОСТ У КОНТРОЛИСАНИМ УСЛОВИМА**

Тачка 1.

Овом инструкцијом уређује се начин рада центра за социјални рад – органа старатељства у поступку одржавања личних односа детета са родитељем и другим лицима са којима га везује посебна блискост у контролисаним условима, тј. у условима који су унапред одређени у погледу организације, времена, простора и садржаја на основу одлуке суда и спроведеног стручног поступка у центру за социјални рад.

Тачка 2.

Дете има право да одржава личне односе са родитељем са којим не живи. Право детета да одржава личне односе са родитељем са којим не живи може бити ограничено само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета. Дете има право да одржава личне односе и са сродницима и другим лицима са којима га везује посебна блискост ако ово право није ограничено судском одлуком.¹

Тачка 3.

Центар за социјални рад – орган старатељства у стручном поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима примењује „Стручно-методолошко упутство за рад органа старатељства у поступку одржавања личних односа детета са родитељем, сродницима и другим лицима са којима га везује посебна блискост у контролисаним условима“ (Прилог 1), сачињено од стране Републичког завода за социјалну заштиту.

Упуство из става 1. ове тачке, саставни је део ове инструкције.

¹ Породични закон („Службени гласник РС“, бр.18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015).

Тачка 4.

Стручно методолошко упутство из тачке 3. садржи елементе битне за рад стручњака центра за социјални рад – органа старатељства у поступку одржавања личних односа детета са родитељем и другим лицима, за које га везује посебна блискост, у контролисаним условима, и то: 1) значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа у контролисаним условима; 2) очекиване исходе одржавања личних односа у контролисаним условима; 3) циљне групе којима је стручно методолошко упутство намењено и промене које се очекују у његовој примени; 3) циљеве, исходе и индикаторе примене стручно методолошког упутства; 4) стручни поступак – почетна процена и интервенције, усмерена процена, планирање, реализација личних односа у контролисаним условима и евалуација; 5) садржај налаза и стручног мишљења органа старатељства.

Тачка 5.

Центар за социјални рад – орган старатељства у стручном раду у поступку одржавања личних односа детета са родитељем и другим лицима за које га везује посебна блискост у контролисаним условима, поред наведеног стручно методолошког упутства примењује и Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад („Службени гласник РС“, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – др. правилник, 1/2012 – др. правилник, 51/2019 и 12/2020), као и друге релевантне прописе који уређују стручни рад центра за социјални рад - органа старатељства.

Тачка 6.

За правилну и закониту примену ове инструкције одговоран је директор центра за социјални рад – органа старатељства.

МИНИСТАР

Радомир Дмитровић

Прилог 1.

**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

**СТРУЧНО МЕТОДОЛОШКО УПУТСТВО ЗА РАД ОРГАНА СТАРАТЕЉСТВА У
ПОСТУПКУ ОДРЖАВАЊА ЛИЧНИХ ОДНОСА ДЕТЕТА СА РОДИТЕЉЕМ,
СРОДНИЦИМА И ДРУГИМ ЛИЦИМА СА КОЈИМА ГА ВЕЗУЈЕ ПОСЕБНА
БЛИСКОСТ У КОНТРОЛИСАНИМ УСЛОВИМА**

Београд, 2021.

Садржај

УВОД		
Сврха и циљ		3
Значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима		3
Очекивани исходи одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима		3
Циљне групе којима је намењено стручно методолошко упутство и позитивне промене које се очекују у његовој примени		4
Дефинисање кључних речи и скраћеница које се користе у стручно методолошком упутству		5
Циљеви, исходи и индикатори примене стручно методолошког упутства		6
СТРУЧНИ ПОСТУПАК		7
Фаза почетне процене и интервенције		7
Фаза усмерене процене		12
Фаза планирања		15
Фаза реализације личних односа у контролисаним условима		15
Фаза евалуације		16
САДРЖАЈ НАЛАЗА И СТРУЧНОГ МИШЉЕЊА		17

І У В О Д

Сврха и циљ

Сврха примене овог упутства је унапређење заштите најбољег интереса детета у поступцима који регулишу одржавање личних односа детета са родитељем, сродницима и другим лицима са којима га везује посебна блискост у контролисаним условима (у даљем тексту: „са родитељем“), остваривање права детета на идентитет, одржавање личних односа са родитељем у складу са најбољим интересом детета, унапређење рада стручних радника центара за социјални рад јачањем њихових компетенција и уједначавање праксе у складу са стандардима стручног рада.

Значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима

Значај примене стручних интервенција у поступку одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима је достизање позитивне функционалне релације између родитеља и детета и унапређење родитељских релација, што омогућава правилан развој детета и сталност у одржавању блискости са родитељем.

Очекивани исходи поступка одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима

Одржавање личних односа детета са родитељем у контролисаним условима треба да омогући следеће исходе:

- успостављен или ре-успостављен контакт детета са родитељем;
- унапређен однос поверења, сигурности и емотивне блискости детета са родитељем;
- унапређене вештине родитеља у успостављању и ре-успостављању функционалне релације са дететом, структурирању времена, комуникацији, поштовању функционалних граница;
- унапређене способности родитеља у препознавању и адекватном одговарању на потребе деце и поштовање права деце;
- унапређена и ре-успостављена сарадња између родитеља;
- предлагање нових мера и активности у складу са најбољим интересом детета.

Циљне групе којима је намењено стручно методолошко упутство и позитивне промене које се очекују у његовој примени

Циљне групе којима је намењено ово упутство су стручни радници центра за социјални рад и корисници.

Позитивне промене које се очекују од примене овог упутства у раду стручних радника у центрима за социјални рад су:

- увремењена и целовита процена потреба, карактеристика и понашања детета у ситуацијама када постоји прекид личних односа са другим родитељем или ризици од прекида;
- увремењена и целовита процена карактеристика, понашања и способности родитеља, односа родитеља и детета и утицаја на дете, односа родитеља и утицаја породичне средине;
- употреба индикатора ризика за процену родитеља, детета и релације родитељ-дете;
- благовремена процена ризика од прекида одржавања личних односа детета са родитељем и процена ризика за дете у ситуацији када је присутно насиље и други безбедносни ризици;
- реално, ефикасно и оперативно планирање које полази од снага породице и потреба детета, има третмански приступ и усмерено је на интервенисање и креирање промене у функционисању детета и родитеља у остваривању личних односа;
- праћење индикатора код реализације плана и интервенисање према потреби у заштити најбољег интереса детета;
- континуирана сарадња са судом и извештавање о реализацији плана и мерама које је потребно предузети у заштити права детета.

Позитивне промене које се очекују код корисника као резултат примене овог упутства су:

- дете и млада особа оснажена за партиципацију и изражавање мишљења, жеља и осећања;
- унапређен однос детета са родитељем с којим дете није одржавало личне односе или је у ризику да их прекине (отуђено дете);
- родитељи сензибилисани да разумеју и поштују права и потребе детета;
- родитељи успоставили довољно добру сарадњу;
- родитељи редефинисали партнерски однос и превазишли конфликтне односе;
- родитељи, у складу са препознатим индикаторима ризика, завршили социо-едукативне програме за родитељство, починиоце насиља и жртве насиља
- родитељи, у складу са препознатим индикаторима ризика, прошли третман за болести зависности и у фази су апстиненције.

Ово упутство могу користити и судије које суде у споровима у вези са породично-правним односима у циљу ефикасније сарадње са центрима за социјални рад у примени заједничких критеријума у заштити најбољег интереса детета.

Позитивне промене које се очекују од примене овог упутства у раду судија су:

- ефикаснија сарадња са центрима за социјални рад;
- примена заједничких критеријума у заштити најбољег интереса детета;
- целовито сагледавање породице и благовремено доношење одлука.

Дефинисање кључних речи и скраћеница које се користе у стручно методолошком упутству

Центар – центар за социјални рад, орган старатељства.

Контролисано виђење – одржавање личних односа детета са родитељем у надгледаним условима који су унапред одређени у погледу организације, времена, простора и садржаја, према одлуци суда и спроведеном стручном поступку у центру.

Најбољи интерес детета - правни стандард који укључује краткорочну и дугорочну перспективу за дете и омогућава остваривање права детета на заштиту, живот, опстанак и развој. Овај правни стандард достиже се у процесу који уважава жеље и мишљење детета, прилагођеном индивидуалном случају за конкретно дете и конкретном случају.

Партиципација детета – учествовање детета у поступцима који га се тичу и изражавање мишљења, уз поштовање права да тражи, прима и пружа информације.

Ментализација – процес у коме особа разуме емоције, препознаје порекло емоција и разуме сопствено емоционално стање и стање друге особе.

Неутрализација – способност управљања емоцијама и трансформација нагонске енергије (сексуалне и агресивне) у неутралну енергију усмерену на решавање проблема.

Разборитост - трезвеност, реалност у емотивно изазовним ситуацијама, способност за заузимање дистанце, планирање, промишљање и сагледавање односа из објективне перспективе. Садржи ментализацију и неутрализацију.

Отуђење детета од родитеља - свако понашање којим се дете подстиче на негативно мишљење и понашање према родитељу, почев од тога да се говори лоше о родитељу пред дететом па до тога да се намерно и директно дете инструкује на мржњу ка једном родитељу и ускраћује му се одржавање личних односа са њим.

Први ниво отуђења детета од родитеља - занемаривање чињенице да су детету потребна оба родитеља, неподстицање на контакте са другим родитељем у периоду када дете не одржава личне односе са другим родитељем, нетолеранција на присуство бившег партнера у догађајима који су значајни за дете.

Други ниво отуђења детета од родитеља (инструментализација и индоктринација) - процес манипулације и вршења негативног утицаја једног родитеља или сродника на дете у циљу одбијања одржавања личних односа детета са другим родитељем уз примену опструкције, тако што се: прекида комуникација и сарадња са другим родитељем, избегава сваки контакт са бившим партнером и детету се то отворено саопштава, подстиче отпор детета према другом родитељу на начин да се говори искључиво

о негативним понашањима родитеља, сва одговорност о контактирању са другим родитељем препушта детету, контролише мишљења детета на начин да дете не сме аутентично да испољи осећања и изрази мишљење према другом родитељу.

Трећи ниво отуђења детета од родитеља (индоктринација) - последица процеса инструментализације који траје дужи временски период. Због негативних порука о другом родитељу, притисака и застрашивања, развија код детета мржњу према другом родитељу и патолошку везу са особом која индоктринира дете, засновану на фантазији о партнерству против "лошег" родитеља.

Циљеви, исходи и индикатори примене стручно методолошког упутства

Циљ 1. Унапређено разумевање права и интереса детета од стране стручних радника са фокусом на заштиту најбољег интереса детета у поступцима одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима.

Индикатори остварености циља 1

- 1.1. Број поднетих тужби за заштиту права детета и лишење родитељског права.
- 1.2. Смањен број жалби и притужби родитеља који указује на угроженост права детета.
- 1.3. Број заједничких обука стручних радника центра и суда у примени овог упутства.
- 1.4. Број заједнички усаглашених критеријума стручних радника центра и судија у поступцима за заштиту права детета и лишење родитељског права детета.

Циљ 2. Унапређене компетенције стручних радника, тако да дете остварује право да одржава личне односе са родитељем с којим не живи, унапређен је квалитет односа детета и родитеља и благовремено се иницирају поступци заштите права и интереса детета када родитељ према детету испољава угрожавајућа понашања.

Индикатори остварености циља 2.

- 2.1. Број примењених превентивних мера саветодавног, едукативног и психотерапијског рада са родитељима када постоје ризици да се права детета не остварују у породици.
 - 2.1.1. Број успешно завршених програма од стране родитеља у складу са препознатим индикаторима ризика: за родитељство, починиоце насиља, жртве насиља, болести зависности.
 - 2.1.2. Број саветовања, породичних конференција и конференција случаја које су допринеле остваривању права детета.
- 2.2. Број примењених мера корективног надзора у односу на родитеље.

- 2.2.1. Број виђења у контролисаним условима која су допринела унапређењу односа између детета и родитеља, родитељског односа и успостављању стабилних личних односа детета са другим родитељем.

II СТРУЧНИ ПОСТУПАК

1. Фаза почетне процене и интервенције

У процени најбољег интереса детета да одржава личне односе са другим родитељем у контролисаним условима, учествују водитељ случаја који има специјализована знања из области породичних односа, супервизор и правник.

Уколико водитељ случаја нема специјализована знања из области породичних односа, као члан тима укључује се стручни радник са знањима и искуством из области породичних односа.

У фази почетне процене реализују се следеће активности:

- 1) анализа евиденције и документације о породици која постоји у центру;
- 2) анализа предузетих мера и активности;
- 3) оцена дужине трајања и исхода стручних и судских поступака у области породично-правних односа;
- 4) планирање почетне процене;
- 5) интервју и опсервација детета;
- 6) интервју и опсервација родитеља;
- 7) теренска посета и процена породичних и срединских услова за остваривање безбедности, сигурности и развојних потреба детета са фокусом на ставове везане за одржавање личних односа детета са другим родитељем;
- 8) процена ризика за дете дефинисањем индикатора ризика родитеља, породице и детета;
- 9) процена потребе за давањем специјалистичких мишљења здравствених и других служби;
- 10) мотивисање и упућивање родитеља на саветовања, медијацију, психотерапију, специјалистичке прегледе или програме третмана за жртве насиља, починиоце насиља, болести зависности и социо-едукативне програме за одговорно родитељство;
- 11) процена испуњености услова за одржавање личних односа у контролисаним условима;
- 12) доношење почетног плана услуга за породицу и дете са планираним активностима у циљу заштите најбољих интереса детета и остваривања права детета на одржавање личних односа са родитељем.

1.1. Интервју и опсервација детета

Водитељ случаја води интервју и опсервира дете у циљу процене:

- жеља, мишљења, осећања и понашања детета у вези аранжмана који је актуелан, у односу на сталност у одржавању личних односа са родитељем са којим не живи;
- здравља, образовања, емоционалног развоја и понашања, идентитета, породичних и социјалних односа, социјалне презентације и вештине старања о себи;
- развојних ризика за дете;
- личних и породичних снага;
- изложености конфликтима родитеља или сродника;
- начина реаговања детета у стресним ситуацијама;
- постојања манипулације и инструментализације детета након прекида заједнице родитеља.

1.2. Интервју и опсервација родитеља

Водитељ случаја води интервју и опсервира родитеље у циљу процене:

- капацитета родитеља да одговори на потребе детета за основном негом, осигурањем безбедности, емоционалном топлином, подстицањем развоја, вођством и границама, стабилношћу и сталношћу;
- емоционалних и психичких тешкоћа родитеља, актуелно и у претходном периоду;
- личних и породичних снага и ризика;
- респонзивности, доследности, емпатије, разумевања и задовољавања развојних и емоционалних потреба детета;
- подршке развоју личног, породичног, социјалног и културног идентитета детета;
- породичне историје и изложености насиљу и другим облицима трауматизације у породици порекла;
- угрожавања добробити и интереса детета (истицање само негативних особина другог родитеља, прекид комуникације и сарадње са другим родитељем, препуштање детету одговорности за одржавање личних односа са другим родитељем, негативан утицај и контрола мишљења детета, притисци и застрашивања);
- разумевања и прихватања одговорности за последице родитељских конфликта на дете;
- карактеристика односа са дететом, да ли је родитељ у стању да раздвоји своје потребе од потреба детета, уме ли да сагледа проблем са становишта детета, које дисциплинске стратегије користи и како, начин комуникације и васпитни стил;
- карактеристика односа родитеља, поштовање договора у вези планираног одржавања личних односа детета са другим родитељем, спремност на сарадњу;
- породичних околности и подршке чланова породице у обезбеђивању сигурности и других развојних потреба за дете.

1.3. Теренска посета и интервју са дететом, родитељима и члановима породице

Водитељ случаја у кућној посети води интервју са дететом, родитељима и члановима породице у циљу процене:

- породичне историје и изложености насиљу и другим облицима трауматизације у породици порекла;
- породичних и социјалних односа, са аспекта подршке, стабилности за дете или као фактора ризика;
- социјалне интегрисаности, прихода, запослења, становања и ресурса;
- породичних и срединских околности битних за безбедност, сигурност и развојне потребе детета, са фокусом на ставове везане за одржавање личних односа и посете детета другом родитељу.

1.4. Процена ризика

У поступку процене ризика посебно се утврђује да ли су присутни следећи ризици по дете: а) насиље у породици, б) акутно стање дијагностиковане психичке болести или болести зависности родитеља или друге особе у породици, в) интелектуална ограничења родитеља, г) инструментализација детета од стране родитеља или члана породице и д) индоктринација детета од стране родитеља или члана породице.

а) Насиље у породици

У процени насиља у породици потребно је обратити посебно пажњу на постојање следећих фактора ризика:

- постојање претходно евидентираних и доказаних пријава за злостављање и занемаривање детета;
- насилно понашање једног родитеља према другом је високог интензитета и траје у континуитету, а родитељи не прихватају психо-социјални третман за починиоце и жртве насиља или психотерапију;
- изречена мера заштите од насиља у породици у току;
- родитељ не испуњава услове за третман починиоца насиља (психопатска структура личности и неспособност ментализације и неутрализације);

У ситуацији насиља у породици, када је родитељ био корисник или користи услуге психо-социјалног третмана за починиоце насиља или психотерапије потребно је:

- описати облик, интензитет и хроничитет физичког, сексуалног и емоционалног злостављања или занемаривања;
- прибавити извештај психијатра и психотерапеута о психичком стању корисника;
- описати последице трауме на дете;
- описати ефекте психотерапије у односу на дете, опис осећања, потреба и жеља детета;

- дефинисати проблеме који воде или доприносе злостављању (карактеристике родитеља, однос родитељ-дете, социјални и економски фактори, приступачност починиоца);
- проценити ставове родитеља или старатеља у односу на утврђене проблеме или стање детета;
- проценити способности родитеља да сарађују у заштити детета;
- урадити ре-процену способности родитеља и породичне подршке.

б) Акутно стање дијагностиковане психичке болести или болести зависности родитеља или друге особе у породици

У процени психичке болести потребно је обратити посебно пажњу на постојање следећих фактора ризика:

- нелечена психичка болест;
- поремећај личности;
- злоупотреба психоактивних супстанци.

У ситуацији када је родитељ био или се налази на лечењу од болести зависности или на лечењу због психичке болести потребно је:

- прибавити извештај надлежног лекара о психичком статусу;
- урадити репроцену способности родитеља и породичне подршке.

в) Интелектуална ограничења родитеља која отежавају или онемогућавају функционално старање о детету

У ситуацији када је родитељ снижених интелектуалних капацитета без адекватене породичне подршке потребно је:

- прибавити извештај психолога о вештинама родитеља;
- урадити репроцену способности родитеља и породичне подршке.

г) Инструментализација детета од стране родитеља или члана породице

У ситуацијама када родитељ инструментализује дете потребно је:

- укључивање породице на саветодавни или психо-терапијски третман и програме за одговорно родитељство.

д) Индоктринација детета од стране родитеља или члана породице

У ситуацијама када постоји други и трећи степен отуђења детета од другог родитеља потребно је:

- применити мере породично-правне заштите са обавезним укључивањем детета и родитеља на психо-терапијски третман.

1.3. Нивои ризика

Низак ниво ризика за развој детета – према доступним подацима и актуелној ситуацији, постоји мала могућност да ће дететов психофизички и социјални развој бити угрожен и да ће доћи до отуђења детета од родитеља. Потребне су интервенције и мере усмерене према родитељима, члановима породице и детету: превентивни надзор над вршењем родитељског права, психо-социјално саветовање, едукација, подршка, заступање права детета.

Умерени ниво ризика за развој детета – постоји једна или више значајних околности и понашања код родитеља или/и чланова породице које угрожавају дететов психофизички и социјални развој и утичу на отуђење детета од родитеља и прекид личних односа детета са другим родитељем. Потребне су интервенције и мере породично-правне заштите које ће отклонити или умањити ризике и могућност развојне штете по дете (корективни надзор над вршењем родитељског права).

Висок ниво ризика за развој детета - постоји већи број значајних околности и понашања средњег или високог интензитета код родитеља или/и чланова породице које угрожавају дететов психофизички и социјални развој и право на живот, опстанак, развој, као и право да остварује личне односе са родитељем. Потребне су интензивне интервенције и мере породично-правне заштите: тужба за заштиту права детета, забрану одржавања личних односа у контролисаним условима и тужба за лишење родитељског права.

У ситуацијама када постоје индикатори у понашању родитеља који указују на висок ниво ризика за дете, психичке поремећаје или болести зависности родитеља потребно је:

- прибавити налаз и мишљење психијатра здравствене установе;
- уколико је налаз психијатра позитиван, ради заштите живота, здравља и правилног развоја детета поднети тужбу за заштиту права детета, тј. тужбу са захтевом за забрану одржавања личних односа у контролисаним условима;
- доставити суду налаз и стручно мишљење са предлогом за доношење одлуке о забрани одржавања личних односа у контролисаним условима у циљу заштите права детета на живот, здравље и правилан развој;
- доставити суду налаз и стручно мишљење са предлогом за упућивање родитеља на психијатријско вештачење.

Током процене ризика је нарочито важно испитати ставове и способности родитеља, могућности рехабилитације детета, као и његово мишљење и жеље, и да ли на основу тога треба предложити одржавање или ограничење личних односа у контролисаним условима или привремену забрану одржавања личних односа у контролисаним условима. Одговор на ово питање зависи од укупне процене ситуације и дететових потреба: облика, интензитета

и хроничитета злостављања, последица (постојећих и могућих) и потреба детета за опоравком.

1.4. Процена испуњености услова за одржавање контролисаног виђења

На основу почетне процене са проценом ризика, стручни тим доноси закључак о:

- нивоу развојног ризика за дете, полазећи од најбољих интереса детета, права детета на живот, здравље и развој и права да одржава личне односе са родитељем;
- потреби подношења тужбе суду за заштиту права детета у циљу доношења одлуке суда о одржавању личних односа детета у контролисаним условима или ограничења или забране одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима, са предлогом за упућивање родитеља на потребне психотерапијске програме.

Након почетне процене са проценом ризика, центар доноси почетни план услуга, мера и активности, са циљем смањивања ризика и стварања оптималних услова за остваривање права детета на живот и развој и одржавање личних односа са другим родитељем када је то у најбољем интересу детета.

У функцији остваривања наведеног циља, водитељ случаја мотивише и упућује родитеље на саветовања, медијацију, психотерапију, специјалистичке прегледе или програме третмана за жртве насиља, починиоце насиља, болести зависности и социјално-образовне програме за одговорно родитељство.

2. Фаза усмерене процене

Водитељ случаја је у обавези да изврши благовремену и целовиту усмерену процену потреба детета за здрављем, образовањем, емоционалном разменом, сталношћу, вођством и границама, способности родитеља да одговоре на потребе детета, породичних и срединских услова, поштујући принцип партиципације детета.

Водитељ случаја у сарадњи са супервизором доноси план усмерене процене када је, због комплексности породичних односа, потребно дубље проценити одређене области. Планом се дефинише: област рада, који стручни радник се укључује и за које области, ко ће бити укључен из других служби или ће се тражити извештај (здравство, школа, полиција), начин рада (методе, технике, скале и упитници) и временски рок.

1.5. Области процене

1.5.1. Карактеристике и понашање детета

Елементи који су део усмерене процене детета су следећи:

- жеље, очекивања, мишљење и осећања детета у вези актуелне ситуације;
- доживљај прихваћености и сигурности детета;
- доживљај идентитета на личном, породичном и културном нивоу;
- афективни стил везаности и начин показивања емоција;
- перспектива детета и интереси детета у делу задовољених потреба;
- аутономија да каже и да га родитељ чује и уважи;
- заштићеност од конфликта родитеља;
- омогућеност сталности релација;
- однос према члановима породице и вршњацима;
- активности у слободном времену;
- реалност или апсурдност приговора детета родитељу од кога се отуђује;
- однос амбиваленције према родитељима;
- осећање непријатељства према породици другог родитеља.

1.5.2. Карактеристике и понашање родитеља

Елементи који су део усмерене процене родитеља су следећи:

- психолошка стабилност родитеља;
- однос родитеља према детету;
- родитељски стил;
- породична историја и историја насиља, изложеност злостављању у детињству;
- историја родитељства, емоционалне тешкоће родитеља и реаговање на стрес и кризу у породичним или родитељским односима;
- ниво разумевања и респонзивности на емоционалне потребе детета, начин показивања љубави и привржености, способност стварања сигурности за дете;
- заштита здравља и живота детета, подстицање независности детета, физичког, сазнајног, емоционалног и социјалног развоја детета, прихватање или неприхватање одговорности за развојне исходе и понашање детета;
- стил живота родитеља и ризично понашање родитеља;
- породични односи и комуникација;
- способност ментализације и неутрализације родитеља, манипулација и инструментализација детета, непримерене реакције на мере и интервенције центра;
- карактеристике међусобних односа родитеља, посебно трајање и интензитет конфликта, непримерена комуникација, застрашивање, претње, физички напади, дуготрајност сукоба;
- прихватање сарадње и саветодавног усмеравања стручног радника;
- карактеристике односа сваког родитеља са дететом;
- родитељски стил, доследност и респонзивност родитеља;
- степен родитељске подршке детету, емпатија и разумевање емоционалног стања детета;

- однос према понашању детета, прихватање сопствене одговорности или пребацивање одговорности на дете, неприхватање детета, реална или переална слика о способностима детета, пријављивање или непријављивање угрожавања детета од стране другог родитеља;
- ниво ризика за правилан развој детета и сарадња родитеља према планираним активностима на смањењу ризика и стварању оптималних услова за остваривање личних односа са дететом.

1.5.3. Средински фактори

Елементи који су део усмерене процене срединских фактора су следећи:

- карактеристике срединских фактора и њихов утицај на дете и родитеље;
- породица порекла као подршка или фактор ризика за успостављање стабилности за дете и родитеље;

4.2. Интервенције у току поступка усмерене процене

Садржај интервенција у току поступка усмерене процене могу бити:

- пријава насиља полицији и тужилаштву када постоје елементи психолошког насиља и других видова насиља, злостављања и занемаривања детета;
- прекид поступка усмерене процене када се родитељ понаша насилно или је под утицајем психо-активних супстанци;
- писмена и усмена размена информација са релевантним институцијама - суд, школа, здравство, полиција, тужилаштво;
- саветодавно усмеравање ка потребама и интересима детета и подршка снагама родитеља да конструктивно превазиђу конфликт.

4.3. Сумарна процена

Водитељ случаја у сумарној процени потреба детета и способности и вештина родитеља, породичних и социјалних односа који утичу на остваривање права детета на одржавање личних односа са родитељем наводи:

- процењене снаге и ризике за дете, родитеље и породицу;
- шта је потребно да се промени како би дете остварило право на одржавање личних односа;
- шта су задаци за родитеље и шта се прати приликом одржавања личних односа детета и родитеља у контролисаним условима;
- шта настоји да промени у функционисању родитеља, детета и односу родитеља и детета током одржавања личних односа детета и родитеља у контролисаним условима.

4.4. Предлог примене контролисаног виђења

Центар ће предложити одржавање личних односа детета и родитеља у контролисаним условима када у поступку процене и усмерене процене, а након реализованих саветодавних интервенција утврди да:

- један родитељ дужи временски период није одржавао личне односе са дететом, а не постоје ризици у понашању родитеља;
- постоји отуђеност детета од другог родитеља;
- постоје индикатори ризика за безбедност и развој детета у остваривању личних односа у условима који нису контролисани, а утврђено је да је у најбољем интересу детета да се одржавање личних односа одвија у контролисаним условима.

3. Фаза планирања

Планирање је процес који реализује водитељ случаја и супервизор, са дететом и родитељима, тако што планира задатке и активности са јасно дефинисаним циљем, исходима, а у складу са утврђеним потребама детета, ризицима и снагама детета и породице. Исход процеса планирања са породицом је План за породицу и дете са фокусом на контролисано виђење.

План за породицу и дете са фокусом на одржавање личних односа родитеља и детета у контролисаним условима садржи следеће елементе:

- Области планирања значајне за дете и родитеље, снаге, циљ , исходе и активности;
- динамику контролисаног виђења;
- који стручни радник прати и интервенише приликом контролисаног виђења;
- дефинисање потребних просторних, временских и безбедносних услова;
- дужину трајања контаката и временски рок у коме се контакти одвијају (**не дужи од три месеца**);
- индикаторе исхода и активности и начин праћења интервенција;
- задатке и активности родитеља које је потребно да реализују у одређеном временском року да би унапредили своје родитељске капацитете,
- интервенције које ће се предузети ако родитељи не поштују договорени план;
- мере које ће се предузети ако се након праћења личних односа у контролисаним условима не поштују договорена правила и активности од стране родитеља;
- динамику обавештавања суда;
- евалуацију реализованих личних односа .

4. Фаза реализације личних односа у контролисаним условима

Ова фаза обухвата активности и интервенције у току одржавања личних односа детета са родитељем у контролисаним условима.

Просторија где се одржавају лични односи треба да буде прилагођена потребама деце, пространа, уређена за децу и родитеље и обезбеђена.

Стручни радник који прати контакте дужан је да реализује:

- праћење индикатора исхода одржавања личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима који су дефинисани планом за породицу и дете;
- психосоцијалне, саветодавне и едукативне услуге родитељима у односу на недостајућа знања, вештине и способности родитеља;
- психосоцијалне, саветодавне и едукативне услуге детету у процесу успостављања или ре-успостављања квалитетног односа са родитељима;
- усмеравање и подстицање интеракције када постоји отуђење и недостајућа знања родитеља, стварања атмосфере игре, размене и поверења између детета и родитеља током контаката;
- успостављање сарадње са члановима породице, предлагањем заједничких активности за родитеља и дете који оснажују релацију;

Када дође до прекида одржавања личних односа ако један од родитеља не поштује унапред договорена правила, или ако родитељ својим поступцима угрожава сигурност, психолошке и емотивне потребе детета онда се:

- организовање конференције случаја када је процењено да за то постоје личне и породичне снаге и када су дефинисани исходи;
- прекид одржавања личних односа ако један од родитеља не поштује унапред договорена правила, или ако родитељ својим поступцима угрожава сигурност, психолошке и емотивне потребе детета
- писмено информисање поступајућег судије о инциденту током контролисаног виђења, информисање полиције и тужилаштва о догађају и нивоу ризика за дете и другог ненасилног родитеља
- доношење тимске одлуке о корацима заштите интереса малолетног детета
- покретање поступака за заштиту права детета код суда у ситуацији када је то начин заштите детета и у његовом најбољем интересу;
- обавештавање суда у писаној форми о одржавању личних односа у контролисаним условима са описом активности и испуњености индикатора, ризицима, снагама и најбољем интересу детета.

5. Фаза евалуације

Водитељ случаја или стручни радник који прати одржавање личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима и дефинисане индикаторе, заједно са њима оцењује успешност реализованих активности кроз постигнуте исходе.

Одржавање личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима, може трајати најдуже три месеца, једном недељно, два сата. Изузетно, време трајања продужава се у ситуацијама када су родитељи и дете и даље укључени у програме третмана (саветовања, психотерапије, програма за починиоце насиља).

Време трајања одржавања личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима потребно је ограничити, зато што њихово дуже трајање дестабилизује родитељску релацију, оптерећују дете сукобима родитеља, а родитељи стварају атмосферу борбе, оптуживања и доказивања негативних страна родитељства другог партнера.

Водитељ случаја са супервизором и члановима тима, на основу евалуације, доноси закључак:

- да није у најбољем интересу детета даље одржавање личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима јер су испуњени планирани исходи и циљ;
- да се, након евалуације ефеката, у ситуацији када су успостављени функционални односи на релацији дете – родитељ, одржавање личних односа настави у природном окружењу детета;
- да је потребно применити друге правне мере због опструкције од стране родитеља и угрожавања права детета;
- да је потребно продужити виђење детета са другим родитељем у контролисаним условима **на још три месеца**, због трајања психо-социјалног, едукативног третмана на који су упућени родитељи;
- да је потребно покренути поступак за заштиту права детета, лишење родитељског права или измену одлуке о вршењу родитељског права када родитељи својим поступцима и понашањем угрожавају права детета.

Центар информисае родитеље и дете о исходима евалуације и закључку тима.

Центар обавештава суд о исходима одржавања личних односа детета са другим родитељем у контролисаним условима и са судом договара мере и активности у заштити најбољег интереса детета.

III САДРЖАЈ НАЛАЗА И СТРУЧНОГ МИШЉЕЊА

Налаз и стручно мишљење органа старатељства о начину одржавања личних односа детета са родитељем се састоји од следећих целина:

- 1) подаци о поступку у којем се сачињава налаз и стручно мишљење;
- 2) извор података, методе и технике које су примењене у изради налаза и стручног мишљења;
- 3) подаци о детету:

- опис карактеристика (здравље, развој, доживљај идентитета, сталности и сигурности, образовање, афективни стил везаности, начин изражавања емоција, комуникација детета са родитељима, мишљење детета о моделу виђења са другим

родитељем, однос према члановима породице и вршњацима, активности у слободном времену и понашања детета);

- како и шта дете изражава у вези осећања и потреба у односу на родитеље;
- како дете описује себе, родитеље и понашања родитеља у односу на његове потребе;
- осећање прихваћености, сигурности и слободе изражавања детета у присуству родитеља;
- мишљење, жеље и очекивања детета у вези одржавања личних односа са другим родитељем.

4) подаци о породици

- опис карактеристика родитеља (здравље, ниво сензитивности према потребама детета, емоционална респонзивност и доступност, начин постављања граница, стил комуникације и васпитни стил, ризична понашања, историја ризика у породици порекла);
- опис понашања родитеља у односу на дете и другог родитеља;
- опис ставова, вештина и способности;
- како сваки родитељ препознаје, разуме и одговара на потребе детета;
- начин ангажовања родитеља у досадашњем старању о детету;
- став родитеља у вези модела виђења детета са другим родитељем;
- начин на који родитељи виде решење проблема и у актуелном тренутку и у будућности;
- опис породичних и социјалних односа који могу бити фактор стабилности и подршке или ризик за дете и родитеља, ставова и утицаја сродника на родитеља у делу поштовања права детета на сталност у одржавању личних односа са другим родитељем;
- стамбено материјални услови – опис услова живота у односу на безбедност и развој детета.

5) Подаци о односу родитељ – дете:

- како актуелни животни аранжман одговора на потребе детета, односно сваког појединачног детета ако је више деце;
- однос емоционалне блискости;
- стил комуникације родитељ-дете и дете-родитељ;
- дисциплинске стратегије које користи родитељ у односу на дете;
- прихватање и разумевање потреба детета, пружање подршке и подстицај физичком, сазнајном, емоционалном и социјалном развоју детета и заштита здравља и живота.

6) Приказ и анализа проблема:

- актуелни опис родитељских конфликта;
- интензитет и трајање проблема и начин како су проблем покушали да реше;

- индикатори ризика и сарадња родитеља са стручним радницима у делу прихватања предложених активности;
- евалуација исхода постављених планом и разлози зашто није дошло до остварености;
- повезивање узрока (понашање родитеља) и последица на развој и осигурање стабилности, сталности детету и остваривање права детета.

7) Процена ризика и најбољег интереса детета:

- опис ризичног понашања родитеља;
- повезивање ризика са последицама које могу угрозити безбедност и развој детета;
- сагледавање најбољег интереса детета у актуелној и будућој перспективи узимајући у обзир снаге, ризике и контекст родитеља као и права детета.

8) Мишљење

На основу анализе прикупљених података, даје се мишљење о начину одржавања личних односа детета са другим родитељем.

Предложени начин мора бити у складу са најбољим интересом детета, што подразумева следеће:

- осигурање безбедности, сталности и заштиту права и интереса детета;
- способности и вештине родитеља да одговоре на потребе детета;
- аутономију детета да саопшти шта жели и да га други чују и уваже;
- заштићеност детета од конфликта, насиља занемаривања;
- право детета да проведе једнако време са оба родитеља;
- постојање могућности да дете реализује све своје потенцијале;
- уважавање краткорочне и дугорочне перспективе детета.